

ОБРАЗ СТАРЦЯ ФЕДОРА КУЗЬМИЧА У РОМАНІ АНАСТАСІЇ ГЕРАСИМОВОЇ «ВЕНЗЕЛЬ ІМПЕРАТОРА»

*Ігор Чорний,
доктор філол. наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Постать таємничого сибірського старця Федора Кузьмича ось вже понад сто п'ятдесят років оповита легендами й вигадками. Ким насправді була ця загадкова людина? Чи вірним є припущення, що під цим ім'ям переховувався російський імператор Олександр І, який, начебто, не помер восени 1825 р. у Таганрозі, а, вдягшись у лахміття, пішов блукати Росією, щоб спокутувати тяжкий гріх батьковбивства? І як міг колишній володар величезної країни й вершитель доль мільйонів людей, який жив серед розкошів, зрікшись усього, здійснити величний подвиг віри, сподобившись бути зарахованим до лику праведних (під ім'ям Феодор Томський)?

Образ Федора Кузьмича неодноразово привертав до себе увагу діячів літератури та мистецтва. У різні часи до нього зверталися Л. Толстой (повість «Посмертні записки старця Федора Кузьмича», 1905), Д. Мережковський (роман «Олександр І», 1911), Д. Самойлов (поема «Струфіан», 1974), І. Таланкін (п'єса «Незримий мандрівник», 1998), В. Пелевін (роман «t», 2009). Кожен з авторів пропонував свою версію відомої історії й свій погляд на фігуру загадкового старця. Дехто з них вважав, що Олександр І та Федір Кузьмич – це різні люди, проте більшість митців ототожнювали їх.

Твір Анастасії Герасимової «Вензель імператора» (2017) написаний у жанрі роману-дослідження. Це белетризована версія біографії старця Федора Кузьмича, яка подається через історію життя двох названих братів – Петра Нікольського та Павла Вершиніна. Зустрівшись з імператором Олександром І восени 1825 року у Таганрозі, молоді люди на все життя запам'ятали його особу й пронесли спогади про царя. П'ятнадцять років потому у Сибіру доля зіштовхує їх зі старцем

Федором Кузьмичем й вони усіляко намагаються розв'язати його таємницю.

Реконструюючи постать старця, письменниця подає аргументи як прибічників тотожності Федора Томського й Олександра I, так і скептиків. Герої роману стикаються з різними реальними свідками тих подій, збираючи їхні спогади, думки й версії, які потім ретельно аналізуються. Вочевидь, Герасимова є прибіницею тотожності старця й імператора, проте категоричних висновків вона не робить, сподіваючись на те, що колись правда стане відомою. Яким же постає Федір Кузьмич зі сторінок роману «Вензель імператора»?

Портретна характеристика таємничого старця співпадає з портретом імператора, якби той залишився живим й зістарівся. Авторка акцентує увагу на високому зрості Федора Кузьмича, його начебто військовій поставі, міцній статури, жестах (схожих на ті, які були властиві Олександрові I). Проте найбільший акцент робиться на «янгольському обличчі» відлюдника та його «небесно-блакитних очах» – рисах зовнішності, зафіксованих усіма сучасниками імператора Олександра Павловича.

За численними переказами свідків, Федір Кузьмич володів даром передбачення. Романістка подає багато прикладів задокументованих пророцтв праведника, які збулися. Неодноразово робить старець такі передбачення й щодо долі головних героїв роману. Деякі з них спочатку ставляться до віщувань Федора Кузьмича скептично, проте подальші події доводять правдивість видінь старця й призводять до душевного катарсису Петра та Павла. Молоді люди починають безкінечно довіряти самітникові, вбачаючи у ньому духовного проводиря, наставника, без порад якого вони не насмілюються приймати важливі рішення.

Список використаних джерел:

1. Герасимова А.В. Вензель імператора / А.В. Герасимова. – М.: Издательство Московской Патриархии Русской Православной Церкви, 2017. – 368 с.